28/06/2021

Ένας άγνωστος θησαυρός του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας

/ Επικαιρότητα

Πολύ μεγαλύτερη και περισσότερο πολύτιμη για την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά, αποδεικνύεται η συλλογή των παλαίτυπων βιβλίων που διαθέτει το Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας, όπως αναδεικνύει ερευνητική προσπάθεια που εξελίσσεται αυτή την περίοδο για την επιστημονική τεκμηρίωσή τους μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας.

Το προσωπικό και οι ερευνητές του Ινστιτούτου εντόπισαν από τις αρχές του χρόνου, σε ράφια και ερμάρια της σύγχρονης Βιβλιοθήκης του ιδρύματος (διαθέτει πάνω από 10.000 τίτλους) και σε προγενέστερες συλλογές βιβλίων που προέρχονται από τη Φλαγγίνειο Σχολή και κληροδοτήματα Ελλήνων της Ιταλίας, μεγάλο αριθμό παλαιτύπων που σχεδόν αυξάνει κατά 40% τον αριθμό των όσων είχαν απογραφεί παλιότερα (το 1969 και το 1978). Εκτιμάται ότι στο τέλος του 2021, όταν θα έχει ολοκληρωθεί η ερευνητική προσπάθεια, θα έχει ξεπεράσει τους

3500 τίτλους.

Ο μεγάλος αυτός αριθμός κατατάσσει το **Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας** (το μοναδικό επιστημονικό ίδρυμα της Ελλάδας στο εξωτερικό) ανάμεσα στα πέντε ελληνικά ιδρύματα που διαθέτουν μεγάλες και αξιόλογες συλλογές παλαιτύπων, εξαιρουμένων της Εθνικής Βιβλιοθήκης και του Αγίου Όρους.

Όπως ανέφερε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο πρόεδρος του Ιδρύματος, **καθηγητής ΑΠΘ Βασίλης Κουκουσάς,** στο περιθώριο των εργασιών του τριήμερου συνεδρίου **«Παροικιακός Ελληνισμός και Ελληνική Επανάσταση»,** που διεξάγεται στις εγκαταστάσεις του Ινστιτούτου στη Βενετία, υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού (ΥΠΕΞ), «επιταχύνουμε τις διαδικασίες για την ανάδειξη όλων των άγνωστων μέχρι τώρα και σπάνιων αυτών θησαυρών του Ινστιτούτου που συνιστούν “κομμάτια” της κοινής ευρωπαϊκής μας κληρονομιάς, αξιοποιώντας παράλληλα την ιστορική και πολιτιστική παρουσία των Ελλήνων της Βενετίας και τα 65 χρόνια της επιστημονικής μας διαδρομής στην “καρδιά” της πολιτιστικής Ευρώπης».

Η ηλεκτρονική τεκμηρίωση των σπάνιων και μοναδικών παλαιτύπων του Ινστιτούτου, που καλύπτουν τέσσερις αιώνες (από 16ο έως τέλος 19ου αιώνα), έγινε μέσω των ηλεκτρονικών βάσεων των δύο μεγαλύτερων ευρωπαϊκών βιβλιοθηκών, της Gallica και της Μαρκιανής.

Το πιο παλιό από τα παλαίτυπα βιβλία του Ινστιτούτου είναι ένα θεολογικό δίγλωσσο επεξηγηματικό κείμενο του Νόννου ποιητού Πανωπολίτου, που ερμηνεύει από τα ελληνικά στα λατινικά την Αποκάλυψη του Ιωάννη και χρονολογείται το 1527, τυπωμένο στην πόλη Haguenau(σύνορα Γαλλίας-Γερμανίας). Ακολουθεί ένας τόμος με τις «Κωμωδίες» του Πλαύτου, λογοτέχνημα τυπωμένο στα λατινικά το 1530, που αναφέρεται στη ρωμαϊκή περίοδο και δείχνει ότι στην ελληνική κοινότητα της Βενετίας υπήρχε ένας κύκλος ατόμων με ουμανιστικά ενδιαφέροντα.

Σε όλο τον 16ο αιώνα και περίπου πέντε δεκαετίες μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας, έχουν εντοπιστεί συνολικά 45 παλαίτυποι τόμοι. Οι περισσότεροι είναι γραμμένοι στα ελληνικά και τα λατινικά. Το σύνολό τους αντικατοπτρίζει την τάση της εποχής για την εκπαίδευση και σχετίζονται με τις ανθρωπιστικές σπουδές (την αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή γραμματολογία,την φιλοσοφία,την θεολογία κ.ά) αλλά και την ενασχόληση των Ελλήνων της Βενετίας με το εμπόριο βιβλίων. Μεταξύ των παλαιτύπων θεολογικού περιεχομένου βρέθηκε ένα Πεντηκοστάριο του 1552 αλλά και ένας μοναδικός θησαυρός της ελληνικής γλώσσας του 1572, από τα πρώτα (ογκώδη) ελληνο-ρωμαϊκά λεξικά που κυκλοφόρησαν στην Ευρώπη. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης μια

σπάνια εβραϊκή γραμματική στα λατινικά, βιβλίο που τυπώθηκε το 1548 στη Λουτετία (Παρίσι). Η προέλευσή της συνδέεται με τη διαπίστωση ότι στο ελληνικό campo της Βενετίας δραστηριοποιούνταν σε κοινές εταιρίες (συντροφίες με γνωστότερη τη Σελέκη- Σάρου) και πολλοί Έλληνες Εβραίοι, κυρίως από την περιοχή της Ηπείρου (Ρωμανιώτες).

Η στατιστική έδειξε μάλιστα ότι τα περισσότερα από τα παλαίτυπα του 16ου αιώνα είναι τυπωμένα στο Παρίσι κι ακολουθούν Βασιλεία, Μπριζ, Λυών, Φρανκφούρτη. Στο Παρίσι είχε εκδοθεί το 1551 και η Επιτομή Δίωνος του Νικαέως, ο οποίος γράφει για τους «Βίους» των Ρωμαίων Καισάρων αποζητώντας προφανώς τη δόξα των «Βίων» του Πλουτάρχου.

Στον 17ο αιώνα εντοπίστηκαν συνολικά 68 τόμοι. Το πρώτο παλαίτυπο αυτής της περιόδου είναι ένα δίτομο λεξικό θεολογικών όρων του 1600, που εκδόθηκε στην Κολωνία.

Για τον 18ο αιώνα, η παλιότερη έρευνα είχε εντοπίσει γύρω στα 250, ενώ στην τελευταία εντοπίστηκαν άλλα τόσα κι εκτιμάται ότι ο αριθμός τους θα ξεπεράσει τα 600. Πρόκειται για τίτλους που εκπλήσσουν καθώς δεν είχαν συμπεριληφθεί στις προηγούμενες απογραφές. Το έργο της καταλογογράφησης είναι σε εξέλιξη για τον 18ο και 19ο αιώνα.

Η μέχρι τώρα έρευνα κατατείνει στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μια πολυσυλλεκτική βιβλιοθήκη, στην οποία βρίσκει κανείς από σχολικά εγχειρίδια μέχρι εμπορικά εγχειρίδια, λεξικά και έργα ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, «επαναστατικά» έργα όπως τα «Προλεγόμενα»(1757) του Αδαμάντιου Κοραή, έργα του ευρωπαϊκού διαφωτισμού (σημαντικός αριθμός τίτλων των Μοντεσκιέ και Βολταίρου), έργα που βγήκαν από τα «σπλάχνα» της Γαλλικής Επανάστασης, σχεδόν απαγορευμένα τότε, λόγω του επαναστατικού τους πνεύματος. Ξεχωριστό ενδιαφέρον συγκεντρώνουν οι πορτολάνοι- εγχειρίδια ναυσιπλοΐας, βοηθητικό υλικό για τους πολυάριθμους ναυτικούς της ελληνικής παροικίας αλλά και ο φθαρμένος τόμος με τα διατάγματα της ιταλικής πόλης του Τρεβίζο (τυπωμένος στα λατινικά το 1574) και το Percius Flacius, ένα πολύ σπάνιο εγχειρίδιο με τεχνικές μάχης τυπωμένο στην Κολωνία. Η αφιέρωση του Έλληνα μισθοφόρου στην τελευταία σελίδα στον αξιωματικό του ήταν αυτή που βοήθησε καθοριστικά τους ερευνητές για τη χρονολόγησή του (1528) και την προέλευσή του.

Στη Βενετία, η τυπογραφία ήταν ένας κλάδος που ανθούσε πάντα, λόγω και της γειτνίασης με την Ελβετία, γι’ αυτό και οι πρώτοι Έλληνες τυπογράφοι ανδρώθηκαν στα τυπογραφεία της πόλης των Δόγηδων. Άνθρωποι που πριν έκαναν άλλες εμπορικές δουλειές αλλά αντιλήφθηκαν αμέσως τις αλλαγές που έφερνε η

τυπογραφία.

«Τα πρώτα αυτά τυπογραφεία ελληνικών συμφερόντων έστελναν τις εκδόσεις τους στον ελλαδικό χώρο αλλά διακινούσαν και το βιβλίο στον ευρωπαϊκό χώρο. Απ' αυτόν τον κύκλο των τυπογράφων της Βενετίας, δίπλα σε Ιταλούς κι Ελβετούς, μεταλαμπαδεύτηκε η τέχνη της τυπογραφίας στη Βιέννη και στους Σιατιστινούς Μαρκίδες Πούλιου που εξέδωσαν και την πρώτη ελληνική εφημερίδα στην πρωτεύουσα της Αυστρίας», ανέφερε ο κ. Κουκουσάς συνοψίζοντας συμπεράσματα της μέχρι τώρα ερευνητικής προσπάθειας για τα παλαίτυπα.

Το Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας σχεδιάζει επίσης την ψηφιοποίηση του συνόλου των παλαιτύπων αφού όμως προηγηθεί ειδικό πρόγραμμα αποκατάστασης των εκατοντάδων φθαρμένων τόμων της συλλογής.

Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ